

BİREYDEN TOPLUMA VAHDET

“İnsan hayatında bu kadar önemli olan gönül dünyası, İslâm’a göre başıboş bırakılmamıştır. İslâm, işe öncelikle gönüllerden başlamış ve iç dünyanın kontrolünü imanın elinde tutmayı hedeflemiştir. Nitekim davranışların İslâm’a göre anlamlı ve değerli olması, inanarak yapılmasına bağlanmıştır. İslâm, oluşturmayı hedeflediği insanın ayrılmaz özelliği olan *Salih Ameli* (yararlı davranış, kişiye ve başkalarına dünya ve ahirette yararlı olan iş), iman etmeye endekslemiştir.”

İnsanın Kendisi İle Barışık Olması

Kur’ân, içten dışı doğru bir değişim ve oluşumu hedefler. Kur’ân’ın bu metodu, vahdet için de geçerlidir. Kur’ân, hedeflediği her bakımdan güçlü ve donanımlı İslâm Toplumunun oluşması için, önce bireyden işe başlar, bireyin kendi içinde vahdet içerisinde olmasını hedefler.

Kur’ân’ın oluşturmayı istediği kâmil insanın yetişmesi için, bireyin kendisi ile barışık olması, içi ile dışının bir olması gerekir. Kendisi ile barışık olmayan, inandığı gibi düşünüp yaşayamayan kimseler, sürekli bir iç çatışma içerisinde olduğundan zayıf kalacaklardır. Zayıf fertlerle güçlü toplumların oluşması ise mümkün değildir. Çünkü bireyin iç dünyasındaki bu çalkantılar, onun dış dünyasına yansiyacak, başkalarına

karşı davranışlarında kendisini gösterecektir.

İslâm’a göre her amelin geçerli olmasının temel şartı iman ve niyettir. *Amellere değer kazandıran niyetlerdir.* Yani bir eylem, onu yapanın niyetine göre değerlendirilir. Sözgelimi Yüce Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak için yapılan bir eylem,

başka çıkar ve beklentiler için yapılan eylemle bir değildir. Bu nedenle, önce niyetlerin düzeltilmesi gerekir. Bu da bilinç temeline dayalı köklü bir imanla mümkün olacaktır.

İyi niyet, iyi amele götürür. İyi niyetle kötülüklerin işlenmesi söz konusu olamaz. Öte yandan,

Fotoğraf: Muhammed Gülseren

Kocatepe Camii / Ankara

iyi niyetler de kötülüklerin örtülmesine gerekçe olamaz. Bunun için bir taraftan, “*Dervişin fikri ne ise zikri de odur.*” denirken, diğer taraftan da, “*Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz.*” denmiştir. O halde *fikir-zikir* birliği, *iman-amel* birliği yanında, *söz-eylem* birliği de kaçınılmazdır. Kur’ân “*Yapmadığınızı/yapmayacağınızı şeyleri niçin söylersiniz.*”¹, “*İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz?*”² diyerek bu gerçeğe dikkat çeker. Bu gerçek, “*İnandığınız gibi yaşamazsanız, yaşadığınız gibi inanmaya başlarsınız.*” sözüyle de özetlenmiştir. Zira bir şeyin gereğine ve doğruluğuna inandığı halde, onun gereğini yerine getirmeyen/getiremeyen kişi ikilem içerisinde olacaktır. Bu ikilem onu huzursuzluğa götürecektir.

Kalplerin Birliği

Toplumu oluşturmaya fertlerden başlayan Kur’ân, o toplumu oluşturacak kişileri inşa etmeye de kalplerden başlar. Kur’ân’ın yirmi üç yıllık iniş sürecinin on üç senesi Mekke’de inen âyetlerden oluşur. Ağırlıklı olarak inanç konularının işlendiği bu âyetlerde fertlerin iç dünyasının sağlam temeller üzerine inşa edilmesi üzerinde ısrarla durulur. Uygulama/ahkâm ağırlıklı Medine’de inen âyetlerde de aynı konu işlenmeye devam eder. Bu bize, kalplerin eğitiminin ne kadar önemli olduğunu gösterir. Buna göre kişilerin kalp eğitimi kesintisiz sürmelidir.

İslâm, insan davranışlarının beyni olan iç dünyaya büyük önem vermiştir. İşte bu yüzden

imanın var olması için, kalbin tasdikî temel sayılmıştır. Dil ile ikrâr ve davranışlara yansıtılmak ise, imanın ikincil şartıdır.

İnsan hayatında bu kadar önemli olan gönül dünyası, İslâm’a göre başıboş bırakılmamıştır. İslâm, işe öncelikle gönüllerden başlamış ve iç dünyanın kontrolünü imanın elinde tutmayı hedeflemiştir. Nitekim davranışların İslâm’a göre anlamlı ve değerli olması, inanarak yapılmasına bağlanmıştır. İslâm, oluşturmayı hedeflediği insanın ayrılmaz özelliği olan *Salih Ameli* (yararlı davranış, kişiye ve başkalarına dünya ve ahirette yararlı olan iş), iman etmeye endekslemiştir.

İman ise, yukarıda da söylendiği gibi gönül işidir, kalbî

dolum/itmi’nândır. *İman*, bir adı da *el-Mü’min*, yani güven kaynağı olan Yüce Allah’a gönülden bağlanıp, güvende olmak ve etrafa güven vermek demektir. İman gibi kalbî bir eylem olan *niyet* de son derece önemlidir. Mü’minin niyeti, amelinin kapıdır. Eylemlere değer kazandıran niyetlerdir, yani burada önemli olan, yapılan eylemlerin niçin ve ne adına yapıldığıdır. Bu yüzden *niyet*, eylemden

öncedir ve oldukça önemlidir. Yüce Allah, inanan kullarını sadece amellerinin kendileriyle değil, o amellerinin arkasındaki niyetleriyle ebedî cennetine koyacak; inanmayanları da zaten niyetleri ne olursa olsun ebedî cehennemine atacaktır. Aksi takdirde her iki grubun da amellerini gerçekleştirdikleri ömürleri süresi kadar cennette yahut cehennemde kalmaları gerekecekti. Zira Yüce Allah,

mü’mine ebedî ömür vermiş olsaydı, o ebedîyyen Allah’a itâat edecekti. İnkârcı için de durum böyledir. Mü’minin niyetinin amelinden daha iyi olduğu gibi, kâfirin de niyeti amelinden daha kötüdür.

Allah’ı görüyormuş gibi yaşamak demek olan *ihsân* makamı da tamamen kalple alakalıdır. İnsanın söylediği her sözün, işlediği her eylemin, onun iç dünyasında bir alt yapısı ve etkisi vardır. Yani insan, ya içindekini, söz ve eylemiyle dış dünyaya yansıtır; ya da insanın söyledikleri ve işledikleri onun iç dünyasında kalıcı izler bırakır.

İslâmî ilimler arasında önemli disiplinlerden olan *Akâid*, *Ahlâk* ve *Tasavvufun* temel gayesi, gönül dünyasını en güzel ve mükemmel bir biçimde dizayn etmek, kısaca gönül eğitimidir.

Kur’ân’da pek çok âyette çeşitli kalp eylemlerinden bahsedilir. Bu cümleden olarak *iman*, *ilim*, *mârifet*, *basîret*, *muhabbet*, *zikir*, *fikir*, *takvâ*, *teslîmiyet*, *şirk*, *küfür*, *inkâr*, *nifak*, *gaflet*, *şüph*, *hased*, *kin*, *kibir*, *nefret* gibi yüzlerce kavram ve konu yer almıştır.

Kur’ân, kalp eğitimine büyük önem vermiştir. Yüzlerce âyet ve hadiste kalp eğitimi ile ilgili açıklamalar ve uyarılar vardır. Bunları bir bütün olarak okuyan kimse, kalbinden de sorumlu olduğunu anlayacak ve nifak, şirk, inkâr, küfür gibi itikâdî sapmalardan; hased, kibir, kin gibi

ahlâkî düşüklüklerden; günah kurguları, kötülük planları gibi lüzumsuz ve zararlı şeylerden kalbini/gönlünü/beynini korumaya çalışacak, bunları yapmaktan uzak duracaktır.

Kur'ân, ferdin iç dünyasını tasfiye ettikten sonra, oluşturacağı toplum fertlerinin gönül birliği üzerinde durur; meselâ münafıklardan bahsederken onların kalplerinin parçalı olduğuna dikkat çeker:

*“Onların kendi aralarında şiddetli ayrılık vardır. Sen onları toplu sanırsın, ama kalpleri dağınıktır. Öyledir, çünkü onlar düşünmez bir topluluktur.”*³

Bir önceki âyette onların, “Allah'tan çok insanlardan korktuğu” üzerinde durulur. Başka bir âyette de yine şeytanın dostları olan iki yüzlülerin, “insanlardan, Allah'tan korkar gibi hatta daha fazla korkmaya başladıkları”⁴ bildirilir. Demek ki gönül birliği oluşmadan kurulan birliktelikler, niteliksiz birliktelikler olup uzun vâdede dağılıp yıkılmaya mahkûmdur. Gönül birliğini oluşturamayan bu gruplar, gönülleri ne tevhîdi hâkim kılamadıkları, Allah sevgi ve korkusunu yerleştiremedikleri için, birbirlerine kenetleyen temel harçtan mahrum topluluklardır. Gönülleri birbirine kenetleyecek o harç, tevhîddir, Allah bilincidir.

Evet, münâfıklar kalp hastalarıdır. İki arada bir derede ka-

lan kararsız kimselerdir. Onlar sürekli bir iç çatışma içerisindedirler. Onlar bir gönüle iki zıt sevgiyi, iki zıt nefreti yahut iki zıt korkuyu yerleştirmeye çalışırlar. Oysa tek kalpte, birbirine zıt iki sevgi yahut iki korku sığmaz. “Allah, bir adamın (göğüs) boşluğunda iki kalp yaratmadı...”⁵ Onlar birey olarak iç dünyalarında birliği oluşturamadıkları gibi, toplum olarak kalıcı ittihâdi da oluşturamayacaklardır. Zira hedef ve

beklentileri farklı farklı olacaktır. Çünkü nifakın, tevhîd gibi kalıcı ve birleştirici rolü yoktur.

*“Allah, (ortak koşanla tek Allah'a inananın durumunu anlatmak için) şöyle bir misâl verdi: Birbiriyle çekişen ortaklara bağlı olan bir adam (yani köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adam. Şimdi bu ikisinin durumu bir olur mu?”*⁶ İslâm toplumunu oluşturacak olan bireyden istenen, tek kalbe tek sevgiyi, tek hedefi yerleştirmektir. Bu birliktelik onları

birbirine yaklaştıracak, kaynaştıracak, yek-vücut hâle getirecektir. Artık insan olarak birbirlerinde ortaya çıkabilecek ufak tefek kusurları görmeyecekler, onları affetmesini ve onlardan geçmesini bileceklerdir.

Nitekim Kur'ân adamı mü'minler aralarında zaman zaman anlaşmazlıklar olsa bile birbirlerine şöyle dua ederler: “Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz, Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!”⁷

Kur'ân'ın Hedeflediği Toplumun Meziyyetleri

Pek çok Kur'ân âyeti bize, Kur'ân'ın yeryüzünde kurmayı hedeflediği toplumun özelliklerini ve temellerini açıklıyor. Bir fikir sahibi olabilmek için şimdi şu âyetleri okuyalım:

*“Ey inananlar, hepiniz birlikte/bütünüyle İslâm'a/barışa girin, şeytanın adımlarını izlemeyin, çünkü o size apaçık düşmandır.”*⁸ Âyetin çağrısı bütün insanlardır. O, bütün insanların İslâm'a girmesini istemektedir. İslâm'ın kapısı herkese açıktır. İslâm, bir bütün olarak insanların barış dini üzerinde olmalarını istemektedir. Barış dini olan İslâm etrafında oluşacak bu birliktelik önündeki en büyük engel ise, şeytandır. Onun için mü'minler, farklı zamanlarda çeşitli renk ve

tonlarda görülebilen şeytanın adımlarına ve adamlarına uymaktan sakınmalıdırlar.

*“Ey inananlar, Allah'tan, O'na yaraşır biçimde korkun ve ancak Müslümanlar olarak ölün. Ve topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın...”*⁹ İman edenlere hitaben gelmiş olan bu âyet de bütün Müslümanları Allah'ın ipi olan Kur'ân etrafında bir ve beraber olmaya çağırılmaktadır. Buna göre ayrılıktan kurtulmanın yolu Kur'ân'ın evrensel ilkelere etrafında birleşmekten geçmektedir. Bu nedenle Kur'ân insanı, İslâm'ı dava edip insanlığı İslâm'a çağırandır.

*“Allah, kendi yolunda kenetlenmiş binalar gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.”*¹⁰ Âyet, Müslümanları bir binaya benzetir. Buna göre onlar birbirleriyle her bakımdan birlik, beraberlik ve uyum içerisindedirler. Sevgide, dayanışmada, paylaşmada, dertlerine ortak olmada hep birbirlerinin yanındadırlar. Onların yürekleri, aynı hedef için toplu atar. Beyinleri benzer şeyleri düşünür, hayaller kurar. Dilleri aynı hakikatleri terennüm eder. Onların eylem dünyası da birbiriyle uyuşur ve örtüşür. Bu özelliklere sahip olduktan sonra, bu binanın oluşmasında her seviye ve yapıda Müslümana ihtiyaç vardır. Peygamberimizin bir hadislerinde belirttiği gibi, *şüphesiz iman-ilim-amel-variyet-fizik bakımından güçlü mü'min*

zayıf mü'minden hayırlı, Allah'a daha sevimlidir. Ancak her Müslümanın hayırlı ve güzel bir tarafı vardır. Bu yüzden her seviyedeki mü'mine ihtiyaç vardır. Her Müslümanın İslâm binasında dolduracağı bir yeri vardır.

*“Ey inananlar, sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, yakında öyle bir toplum getirecek ki O onları sever, onlar da O'nu severler. Onlar, mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve şiddetlidirler; Allah yolunda cihâd ederler, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar. Bu, Allah'ın bir lutfudur, onu dilediğine verir. Allah'ın lutfu geniştir, O, bilendir.”*¹¹ Âyete göre Allah'ın istediği, sevdiği ve razı olduğu bu toplum, sevgi temellidir, ama hakikat düşmanlarına karşı onurludur. O hakikat yolcularını gerçekler yönlendirir.

Özetleyecek olursak güçlü toplumlar, güçlü bireylerle kurulur. Bireyin güçlü olması, onun sağlam bir gönül alt yapısına dayalı olmasına, sağlıklı bir gönül eğitiminden geçmesine bağlıdır. Bu ise Kur'ân ve Sünnet temelli ve kesintisiz süren bir bilgi eğitimi ile mümkün olacaktır.

Dipnot

- 1- 61/Saff, 2.
- 2- 2/Bakara, 44.
- 3- 59/Haşr, 14.
- 4- 4/Nisâ, 77.
- 5- 33/Ahzâb, 4.
- 6- 39/Zümer, 29.
- 7- 59/Haşr, 10.
- 8- 2/Bakara, 208.
- 9- 3/Âlu İmrân, 102-103.
- 10- 61 Saf 4.
- 11- 5/Mâide, 54.